

УДК 37.015.3

Н.В. Чиренко, м. Київ

**ТИПИ СФОРМОВАНOSTI ПОЧУТТЯ
ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ У ПІДЛІТКІВ
У ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ**

Представлено аналіз типів сформованості почуття власної гідності у підлітків у дитячих об'єднаннях.

Ключові слова: *почуття власної гідності, дитячі об'єднання, підлітки.*

Дослідження сформованості почуття власної гідності у підлітків у дитячих об'єднаннях проводилося за такими критеріями:

Реалістичний образ “Я” (Почуття власної гідності передбачає сформованість у підлітка реалістичного образу “Я”, адекватної самооцінки, заснованої на передньому досвіді, орієнтацію у власних чеснотах і вадах, уміння диференціювати свої негативні та позитивні риси, формувати адекватні оцінні судження, оцінювати та цінувати інших людей).

Мотивація досягнення (включає в себе впевненість у своїх можливостях; уміння реалізувати задумане, орієнтуючись на високий стандарт якості; пов'язування успіху з якісно-кількісними характеристиками результату).

Саморегуляція поведінки (включає в себе такі показники, як самопідтримка, самозахист, вміння утриматися від соціально неприйнятної та появляється у такій поведінки людини, яка зберігає свою самість навіть під тиском зовнішніх та внутрішніх факторів).

Дослідження проводилося за допомогою емпіричних методів, які включали в себе опитування, анкетування, бесіди, інтерв'ю, тестування, спостереження.

На запитання “Що таке почуття власної гідності”? (запитання було відкритим і не передбачало варіантів відповідей) близько 22,3% опитуваних відповіли “не знаю”, “не можу сформулювати відповідь” тощо.

Серед різноманітних відповідей можна прослідкувати певні тенденції. Так, 30,4% підлітків пов'язують почуття власної гідності

із самоповагою та повагою до себе інших людей (“це почуття поваги до себе”, “коли тебе поважають як дорослі, так і молодші”, “коли я себе поважаю”, “щоб оточуючі поважали мене”, “коли мене поважають рідні та друзі” тощо).

Близько 7,1% розуміють власну гідність як уміння не дати себе образити (“якщо ти можеш за себе постояти”, “людина не дозволяє, щоб її ображали, навіть люди старші за віком або чином”).

Для 6,3% підлітків мати власну гідність означає “не принижуватися” (“коли ти нікому не даєш себе принижувати”, “коли людина своїми вчинками не принижує себе”, “коли людина не опускається нижче плінтуса”).

Ідентифікують власну гідність із відстоюванням власної позиції 4,5% підлітків (“мати свою точку зору і відстоювати її”, “не відступати від власних інтересів”, “коли людина має свою думку і робить так, як вона хоче, а не слухає інші погані думки і робить так, як сказали інші”, “коли ти не зважаєш на дурнів, які хочуть тебе зачепити”).

Деякі підлітки пов’язують гідність із близькими та рідними людьми (“Для мене це, в першу чергу, любов близьких до мене людей”. Коли ти не даєш образити себе і дорогих тобі людей. Це почуття дають нам батьки з дитинства, тому ми повинні гідно нести це право по життю).

Іноколи гідність пов’язується із оцінкою себе, своїх можливостей чи положення (“те, як людина себе оцінює, свої власні можливості, і оцінює своє положення у суспільстві”, коли людина знає собі ціну, знає як поводитися в певних ситуаціях). Із довірою до себе або вірою в себе (“людина, яка вірить в себе і знає, що вона зможе”, “коли знаєш, чого ти вартий”, “це відчуття того, що ти чогось вартий”).

Із самосприйняттям або з тим, як тебе сприймають інші (“Це вміння правильно сприймати себе”, “не бути лохом в очах інших”, “коли ти ставишся до себе вище, ніж деякі однокласники”).

Крім того, гідність трактується як оптимізм, порядність, любов до себе та вміння почуватися у “своїй тарілці”, “це те, як я ставлюсь до себе”.

Майже ніхто не пов’язує власну гідність із почуттям самоцінності, а й ідентифікує її такими поняттями, як

самоповага, самовпевненість, довіра до себе, відстоювання власної позиції.

Частина пов'язує з тим, що треба робити гарні вчинки, частина з тим, щоб не робити поганих.

Крім того, як підлітки розуміють поняття власної гідності; ми визначали наскільки орієнтуються у власних якостях; наскільки для них є визначальною оцінка інших людей, і в якій мірі вони покладаються на себе; який мають стандарт якості; визначали рівень самозахисту та рівень домагань.

Проаналізувавши дані, отримані в результаті дослідження, ми визначили п'ять типів сформованості почуття власної гідності у підлітків у дитячих об'єднаннях (таб. 1.)

Таблиця 1

Типи сформованості почуття власної гідності у підлітків у дитячих об'єднаннях

Тип	Характеристика	У %
№1. (гармонійно-збалансований)	ПВГ (сутність поняття): Почуття власної гідності розуміють як дію ("робити", "поважати", "захищати", "не опускатися", "стримуватися" і т.д.) не тільки по відношенню до себе, але й до інших людей. Орієнтація у якостях: Детально описують свої чесноти і вади (наводять велику кількість якостей (як позитивних, так і негативних). Орієнтація на оцінку: При оцінці результатів своєї праці, вчинків, та у ситуаціях вибору покладаються на власну думку (оцінку), при цьому визнають (враховують) і думку авторитетних дорослих та друзів. Стандарт якості: Мають високий стандарт якості. Не потребують зовнішнього контролю при виконанні роботи. Рівень самозахисту (самопідтримки): Високий рівень самопідтримки у разі необхідності морального самозахисту. Рівень домагань: високий.	8,3
№2. Відносно - збалансований	ПВГ (сутність поняття): У більшості випадків, почуття власної гідності описують як самозахист ("не дати себе ображати", "не принижувати" тощо). Орієнтація у якостях: орієнтуються у власних позитивних та негативних якостях. Орієнтація на оцінку: При оцінці результатів своєї праці, вчинків та у ситуаціях вибору покладаються в рівній мірі як на себе, так і на інших (дорослих, друзів). Стандарт якості: високий Рівень самозахисту (самопідтримки): середній Рівень домагань: високий	22

Продовження таблиці №1

Тип	Характеристика	У %
№3. незбалансовано-суперечливий	ПВГ (сутність поняття): у більшості випадків визначаються як щось, що треба захищати, відстоювати, або ідентифікується з іншими поняттями (порядність, оптимізм, самоповага). Орієнтація у якостях: Орієнтуються у власних чеснотах і вадах. Позитивно спрямовані в описі себе (з 237 перелічених якостей 142 позитивні та 95 негативні, що співвідноситься \approx як 60% до 40%). Орієнтація на оцінку: При оцінці результатів своєї праці, вчинків у ситуаціях вибору потребують зовнішньої підтримки (у більшості випадків). Стандарт якості: середній Рівень самозахисту (самопідтримки): низький Рівень домагань: високий	32,2
№4. незбалансовано-залежний	ПВГ (сутність поняття): у більшості випадків немає відповіді. Якщо дають визначення ПВГ, то як дію інших людей по відношенню до себе ("це коли тебе поважають", "не ображають", "не звертеть уваги на дурнів, які хочуть тебе зачепити") Орієнтація у якостях: Важко визначають свої позитивні-негативні якості. Погано орієнтуються у власних рисах, мають досить розмите уявлення про себе. Орієнтація на оцінку: При оцінці результатів своєї праці, вчинків та у ситуаціях вибору потребують зовнішньої підтримки. Стандарт якості: низький Рівень самозахисту (самопідтримки): низький Рівень домагань: низький	22,9
№5. незбалансовано-гіперособистісний	ПВГ (сутність поняття): Почуття власної гідності розуміють як "протидію": "ніколи не відступати від своїх інтересів", "бути кращим від інших", "не дати ображати себе старшим людям" тощо. Орієнтація у якостях: При описі своїх позитивних та негативних рис в більшості називають позитивні якості. Крім того, називають якості, які суперечать один одному (спокійна – запальна, нервова, весела, добра – зла, нервова, дружелюбна – байдужа). Серед негативних рис називають в першу чергу нервовість, роздратованість. Орієнтація на оцінку: При оцінці результатів своєї праці, вчинків та у ситуаціях вибору в переважній більшості орієнтуються лише на себе, не визнаючи авторитету інших. Стандарт якості: високий Рівень самозахисту (самопідтримки): високий Рівень домагань: високий	14,6

Характеризуючи рівень самозахисту, рівень домагань та стандарт якості, ми керувалися такими показниками (таб. 2):

Таблиця 2.

Рівень самозахисту, рівень домагань та стандарт якості підлітків у дитячих об'єднаннях

Показники	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Стандарт якості	Не потребують зовнішнього контролю при виконанні роботи. Виконують роботу якісно. Доводять розпочату справу до кінця. Вміють відмовитися від бажаного на користь обов'язкового.	У переважній більшості не потребують зовнішнього контролю при виконанні роботи, але за умови, що ця робота (діяльність) буде їм цікавою. До якості виконуваної роботи ставляться ситуативно.	Потребують зовнішнього контролю при виконанні роботи. Якщо справа нецікава, воліють недороблювати до кінця, або ж робити неякісно. Не вміють відмовитися від бажаного на користь обов'язкового.
Самопідтримка та самозахист	У разі необхідності морально захистити себе, в першу чергу, покладаються на себе, на власні сили. Вміють відстоювати власні погляди та переконання. У невластивих для себе ситуаціях зберігають власну позицію. Керуються власними ціннісними установками, які мають стійкий прояв.	У разі необхідності морально захистити себе, покладаються в рівній мірі як на себе, так і на інших (батьків, друзів). Власні погляди та переконання проявляють та відстоюють ситуативно. У невластивих для себе ситуаціях не завжди зберігають власну позицію. Краще воліють не відриватися від колективу.	У разі необхідності морально захистити себе, в першу чергу, покладають на інших (друзів та батьків). У невластивих для себе ситуаціях не проявляють своїх переконань, займають позицію сильнішої сторони.
Рівень домагань	Намагаються досягти високих результатів у всьому. Впевнені у власних силах та можливостях. Не бояться братися за складні справи, які потребують певних вмінь та відповідальності, прагнуть перевірити свої можливості "у справі".	Впевнено почувать себе лише у діяльності, у якій уже мають досвід. До нових справ ставляться обережно, намагаються, по можливості, уникати відповідальності.	Невпевнені у власних силах та можливостях. При можливості вибору прагнуть обирати просту діяльність (нескладні та неважкі справи, доручення тощо).

Проаналізувавши отримані дані, ми можемо говорити про те, що у підлітків у дитячих об'єднаннях наявні різні типи сформованості почуття власної гідності, що зумовлює необхідність визначення організаційно-педагогічних умов та розробки методики, які сприятимуть вихованню почуття власної гідності у підлітків у дитячому об'єднанні.

Література:

1. Бех І.Д. Цінності як ядро особистості // Цінності освіти і виховання: Наук. метод. зб. / За ред. О.В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 8-12.
2. Божович Л.И. Особенности самосознания у подростков / Л.И. Божович // Вопр. психологии. – 1955. – № 1. – С. 98-107.
3. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / Пер. с англ. – СПб.: Изд. гр. Евразия, 1997. – С. 430.
4. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – С. 320.

The types of formed of self-respect are analysed for teenagers in child's organization.

Key words: *self-respect, teenagers, child's organization.*

Представлено анализ типов сформированности чувства собственного достоинства у подростков в детских объединениях.

Ключевые слова: *чувство собственного достоинства, детские объединения, подростки.*